

Asia: VN/24927/2020

Lausuntopyyntö uudistettavan lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeen luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot ohjeen yleisestä osasta: luvut 1–3

Säädösehdotusten vaikutusten arviointiohjeessa on paljon hyvää ja olisi toivottavaa että esitettyä vaikutusten arviointia tehtäisiin ohjeen pohjalta nykyistä enemmän.

Ohjeessa kuvataan valtionhallinnon ja kuntien roolia, mutta tulisiko 1.1.2023 voimaan tulevan sote-uudistuksen muutokset myös huomioida? Hyvinvointialueet uusina itsehallinnollisina organisaatioina olisi tärkeä tuoda kuntien ja valtionhallinnon rinnalle ohjeistukseen. Ohjeessa olisi hyvä jollakin tavalla huomioida myös kokonaisvaikutusten arviointi useamman lainsäädäntöhankkeen vireilläolotilanteessa. Vaikutusten arviointi on tällöin luonnollisesti vieläkin haastavampaa, mutta rinnakkain etenevien eri lainsäädäntöhankkeiden kohdalla olisi hyvä edes tunnistaa mahdolliset yhteisvaikutukset.

Kela tuodaan esiin ohjeen sivulla 35 muuna tiedontuottajana Sosiaaliset ja terveysvaikutukset kohdassa ja nimenomaisesti ihmisten käyttäytymisvaikutusten arviointiin tarvittavan tiedon tuottajana. Kela, kuten muut toimeenpanevat instituutiot voisivat kuitenkin tuottaa ja tuottavatkin tällä hetkellä merkittävän määrän tietoa eri lainsäädäntöhankkeisiin mm. aktuaaripalvelujen, talouspalvelujen, tilastotietojen ja tietovarantojen kautta. Kelan tietotuotanto olisi hyvä mainita esimerkiksi Taloudellisten vaikutusten arviointimenetelmät ja tiedonlähteet -kohdassa (s. 25-26), Vaikutukset yhdenvertaisuuteen, lapsiin ja sukupuolten tasa-arvoon (s. 35) ja Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään (s. 37) ja Aluekehitysvaikutukset (s. 39-40).

Ohjeisiin olisi tärkeää lisätä tietojärjestelmiin liittyvät asiat ja tiedonvaihdon kehittämiseen liittyvät asiat, ne ovat vähintäänkin aina taloudellisia kustannuksia, jotka pitää arvioida samaan tapaan kuin muutkin. Nykyisin lähes jokainen lainsäädäntöhanke edellyttää järjestelmämuutoksia ja tiedonvaihdon kehittämistä. Taloudellisissa vaikutuksissa olisi tärkeää nostaa tietojärjestelmiin ja

tiedonvaihtoon liittyvät investointikustannukset (sivulta 16 ei puhuta juurikaan investoinneista, jos puhutaan, niiden kohdalla tarkoitetaan yrityksiä).

Kohta 3 (sivu 27-28) koskee viranomaisten toimintaan kohdistuvien vaikutusten arviointia. Toimeenpanijan näkökulmasta ohjeissa oleva vaikutusten arviointi on suppea ja siitä puuttuvat myös em. tietojärjestelmiin liittyvät muutokset.

Huomiot perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista: luku 4.1

-

Huomiot taloudellisista vaikutuksista: luku 4.2

-

Huomiot ympäristövaikutuksista: luku 4.3

-

Huomiot muista ihmisiin kohdistuvista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista: luku 4.4

Kohta 4.4.10 Tietoyhteiskunta

Vaikutustenarvioinnissa voitaisiin huomioida selkeämmin ja enemmän vaikutuksia digitaalisaatioon, yhteentoimivuuteen, asiakaslähtöisyyteen ja asiakas-keskeisyyteen sekä eri hallinnonalojen välisten, osin lainsäädännöstä johtuvien siilorajojen vähentämiseen ja virallisten toimijoiden välisen yhteistyön helpottamiseen. Konkreettisemmin tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi seuraavia asioita:

- Termit ja käsitteet ovat selkeitä ja huomioivat jo olemassa olevat saman aihepiirin käsitteet, sekä välttävät tarpeetonta saman asian uudelleennimeämistä ilman selkeää kannanottoa siihen, mikä on asioiden ero. Vertaa esimerkiksi maakuntien nimen muuttaminen hyvinvointialueiksi.
- Edistääkö muutos eri toimijoiden kykyä hoitaa yhteistyössä yhteisen asiakkaan asiaa? Tarkemmin ottaen onko yhteinen asiakas edes tunnistettu, ja ovatko häneen liittyvät termit, velvoitteet ja oikeudet yhteismitallisia ja riittävän samoja yli toimija- tai hallinnonalarajojen. Esimerkiksi asumismuotoa luokitellaan eri toimijoiden kesken ja eri yhteyksissä eri tavoin ja luokituksin, jolloin eri toimijoiden kesken ei välttämättä ole yhteisesti ymmärrettyä asumismuototietoa, vaan kummallakin on kyseinen tieto vain omasta näkökulmastaan, mikä ei välttämättä palvele toista toimijaa.

Näissä arvioissa vaikutuksen positiivisuus tai negatiivisuus pitäisi tulkita nykytilanteesta käsin:

- Ensin pitäisi pystyä arvioimaan nykytilanne, kenties jotain ennalta asetettua tavoitetta vasten.
- Jos nykytilanne on jo hyvä ja peräti esimerkillisellä tasolla, nykytilan säilyminen voitaisiin nähdä muutoksessa hyvänä tai etuna. Tämä muutoksettomuus pitäisi hyvän tilanteen hyvänä, kun vaihtoehto olisi, että muutos heikentäisi nykytilaa.

- Jos nykytilanne taas on huono, eikä käsiteltävä muutos paranna sitä, tällöin jo parannuksen puute pitäisi nähdä muutosehdotuksen puutteena.

Kohta 4.4.10.2. Tiedonhallinnan muutokset:

Kohdassa voisi ohjeistaa hyödyntämään julkishallinnon yhteistä terminologiaa (sanastot). Lainsäädännössä ei tulisi määritellä olemassa olevaa terminologiaa uudelleen: ei pidä keksiä vakiintuneille käsitteille uusia nimityksiä (termejä) ja toisaalta käytössä olevia vakiintuneita termejä ei pidä käyttää muussa kuin niiden vakiintuneessa merkityksessä. Yhteisten sanastojen käyttö vähentää ristiriitaisuuksia eri lainsäädäntöjen, ohjeiden tms kesken.

Tietolähteenä voisi olla esimerkiksi Yhteentoimivuusalusta | Suomidigi, Sanastot (suomi.fi), Etusivu | Sanastokeskus (tsk.fi), Finto: Tietotermit.

Muut huomiot

Vaikutuslajien osalta olisi tärkeä ottaa mukaan ohjeistukseen yhtenä näkökulmana vaikutukset eri asiakasryhmiin/ikäryhmiin/elämäntilanneryhmiin, ohjeessa on kotitaloudet mutta lainsäädännöstä riippuen myös muut näkökulmat voivat olla perusteltuja – jaksossa 4.4.7 onkin hyvinvointi ja terveys kohta ja siinä hyvää tekstiä vaikka kokonaisuuteen nähden vähän. Olisi tärkeää, että jos näitä vaikutuksia arvioitaisiin aina, jos sellaisia todennäköisesti on.

Toimeenpanon suunnittelu ja vaikutusten arvioinnin seuranta on myös todella tärkeää. Vaikutusten arvioinnin seurantaan olisi tärkeää luoda myös tietty mekanismi.

Turunen Marjukka
Kansaneläkelaitos